

บทเรียนจากกองทุนหมู่บ้านสู่การพัฒนาการเมือง

พีระพงษ์ สุดประเสริฐ*

สถานการณ์ที่กำลังมีความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมไทยอย่างเข้มข้น โดยหลายฝ่ายต่างเห็นตรงกันว่าการเมืองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นต้นเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยการเพิ่มพื้นที่การเมืองภาคพลเมือง คือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น

นโยบายกองทุนหมู่บ้านได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ได้กำหนดหลักและวิธีดำเนินการเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในหมู่บ้านและชุมชนเมืองไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังขาดกลไกขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพ กองทุนหมู่บ้านจึงเป็นที่รู้จักของสังคมในภาพของแหล่งเงินกู้ในชุมชน และมีแนวโน้มว่าจะแสวงหากำไรมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นองค์กรขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเมืองจึงเป็นการยิงปืนนัดเดียวได้นก 2 ตัว คือ ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กองทุนหมู่บ้านเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของกองทุนหมู่บ้าน และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่บ้านอันเป็น

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยพื้นฐาน ผู้เขียนจึงเสนอบทความ เรื่อง บทเรียนจากกองทุนหมู่บ้านสู่การพัฒนาการเมืองนี้ขึ้น เพื่อให้มีการวิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง และอาจยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะได้ในโอกาสต่อไป

นโยบายกองทุนหมู่บ้าน

กระบวนการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันเน้นการพัฒนาที่ยึดชุมชนเป็นตัวตั้งและพัฒนาทุกมิติทั้งสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง แต่การจะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นเป็นเรื่องไม่ง่ายนักเพราะสังคมไทยมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ นับถือเชื้อพืชมูลาฐโสและผู้มีตำแหน่งทางการ จึงมีลักษณะเป็นผู้ตามที่ดี มีความเคยชินกับระบบสั่งการจากบนลงล่าง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงต้องใช้เครื่องมือที่ดี และกองทุนหมู่บ้านได้ถูกออกแบบให้เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นหนึ่งในนโยบายประชานิยมของรัฐบาลพันตำรวจโท

* เลขานุการกองทุนหมู่บ้านนิคมมะกอกนอก หมู่ที่ 8 ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

กรรมการ ในคณะกรรมการส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ประจำภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก

ทักษิณ ชินวัตร เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2544 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านจะไปสร้างโอกาสแก่คนระดับรากหญ้าให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนสำหรับการสร้างงานสร้างอาชีพและรายได้ ทำให้ประชาชนพ้นจากความยากจน และจะเกิดกระแสการไหลเวียนของเงิน ส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้น โดยรัฐจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกองทุนละ 1 ล้านบาท ให้ชาวบ้านบริหารจัดการเงินกองทุนด้วยตนเอง ส่วนหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและแนะนำเท่านั้น

นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองถูกวิจารณ์ว่าจะเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกในหมู่บ้านและชุมชน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะทำให้คนระดับรากหญ้ามียอดเงินเพิ่มขึ้น จากการนำเงินไปใช้จ่ายซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ซื้อจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ตามกำหนด เป็นหนี้สินพอกพูนยิ่งขึ้น และเป็นปัญหาซ้ำเดิมชุมชนรากหญ้ายิ่งขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้อธิบายให้สังคมยอมรับว่า นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการพัฒนา 2 ด้าน คือ การกระตุ้นเศรษฐกิจ จากการกระจายเงินมากกว่า 7 หมื่นล้านบาทลงไปในพื้นที่ชุมชนเพื่อกระตุ้นการลงทุนในภาคประชาชน พร้อมกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยนำบทเรียนจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้และภาคตะวันออกที่พิสูจน์แล้วว่าชุมชนสามารถจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองได้จากการรวมกันออมเงินในรูปแบบสัจจะออมทรัพย์

แล้วใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการเงินของชุมชน ทำให้เกิดการลงทุนเฉพาะราย และการลงทุนแบบกลุ่ม อีกทั้งยังมีการพัฒนาต่อยอดให้เกิดกิจกรรมพัฒนาในรูปแบบอื่นๆ อีก โดยเฉพาะเกิดการจัดสวัสดิการขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

รัฐบาลได้กำหนดปรัชญาหรือหลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติไว้ในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ดังต่อไปนี้

1. เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม
5. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

ทั้งนี้ เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบรรลุเจตนารมณ์ตามนโยบายรัฐบาล สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546, หน้า 3 - 6, 50) ได้วางกรอบการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2544) การจัดตั้งกองทุนเป็นระยะนำนโยบายสู่การปฏิบัติ มีการจัดทำกฎระเบียบ คู่มือการปฏิบัติงาน เตรียมกลไกภาครัฐและเตรียมความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2545) การเพิ่มประสิทธิภาพ เป็นระยะที่มุ่งเน้นการ-สร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้แก่คณะกรรมการและสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการกองทุนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2546 ถึง พ.ศ. 2547) การสร้างความเข้มแข็ง เป็นระยะสร้างความเข้ม-แข็งของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยการจัดการกระบวนการและเครือข่ายการเรียนรู้ การสร้างกองทุนที่ยั่งยืน

ผลการดำเนินงานถึง พ.ศ. 2546 มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 74,459 กองทุน คิดเป็นร้อยละ 98.73 ของเป้าหมาย (75,547 กองทุน) โดยมีการประเมินสถานภาพของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจำนวน 72,272 กองทุน แล้วจัดชั้นกองทุนเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับมาตรฐานที่ 1 (AAA) ระดับมาตรฐานที่ 2 (AA) และระดับมาตรฐานที่ 3 (A) หรืออาจกล่าวให้เข้าใจง่ายว่า ระดับดี ปานกลาง และต่ำ ผลปรากฏว่ามีกองทุนระดับดีจำนวน 23,945 กองทุน หรือร้อยละ 33.13 กองทุน ระดับปานกลางจำนวน 46,439 กองทุน หรือร้อยละ 64.26 และกองทุนระดับต่ำจำนวน 1,888 กองทุน หรือร้อยละ 2.61 แสดงว่ากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีผลการดำเนินงานเป็นที่น่าพอใจ

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2553) ได้แถลงผลงานซึ่งเป็นการยืนยันความสำเร็จของนโยบายกองทุนหมู่บ้านไว้ว่า “ปัจจุบันมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 79,255 กองทุน เป็นกองทุนหมู่บ้าน 74,989

กองทุน กองทุนชุมชนเมือง 3,528 กองทุน และกองทุนชุมชนทหาร 738 กองทุน มีเงินที่ชาวรากหญ้าบริหารจัดการกันเองประมาณ 8 หมื่นล้านบาท มีดอกผลออกเฉลี่ยขึ้นมากกว่า 3 หมื่นล้านบาท ด้วยฝีมือผู้บริหารที่จบ ป. 4 ป. 6 และมีธรรมาภิบาล โดยมีคดียึดความกับผู้อื่นไม่ถึง 6 พันคดี มีมูลหนี้ประมาณ 2 ร้อยล้านบาท เป็นคดีแพ่ง 5,054 คดี และคดีอาญา 694 คดี หรือมีคน 6 พันคน จากสมาชิก 12 ล้านคนที่มีปัญหา หากถือว่ามูลหนี้เหล่านี้เป็นหนี้เสีย เมื่อเทียบกับกองทุนทั้งหมด 8 หมื่นล้านบาท ก็มีหนี้เสียไม่ถึงร้อยละ 0.5 นอกจากนี้ยังมีกองทุนที่มีความเข้มแข็ง อยู่ใกล้ชิดกัน มีความเห็นสอดคล้องกัน ได้บูรณาการหลายกองทุนเข้าด้วยกันเป็นสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีสถาบันการเงินชุมชนแล้ว 1,149 แห่ง ทั้งนี้ เป็นบทพิสูจน์ฝีมือการบริหารของพี่น้องรากหญ้าได้เป็นอย่างดี และแสดงว่าชาวบ้านมีวินัยสูง มีคุณธรรม เมื่อถูกเงินไปใช้ไปลงทุนแล้วก็พยายามหาเงินมาคืน”

ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีนัยที่แสดงว่าการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้พัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะการสร้างประชาธิปไตยพื้นฐานให้เกิดขึ้นแล้วในหมู่บ้านและชุมชนเมืองอันเป็นหน่วยย่อยของสังคม ดังนั้นในช่วงของการปฏิรูปการเมืองไทย จึงสมควรถอดบทเรียนของกองทุนหมู่บ้านเพื่อนำไปสร้างสังคมประชาธิปไตยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ต่อไป

บทเรียนจากกองทุนหมู่บ้าน

ผู้เขียนเป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้าน-เนินมะกอกนอก หมู่ที่ 8 ตำบลเสม็ด อำเภอมือง

จังหวัดชลบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน มีความเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านกำลังถูกบีบให้เดินไปตามกรอบเขาสู่ระบบมาตรฐานสากลโดยไม่คำนึงถึงปรัชญาหรือหลักการสำคัญที่มุ่งหวังให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง ประกอบกับระหว่างเดือนมีนาคม - พฤษภาคม 2553 ผู้เขียนมีโอกาสดำเนินการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติงานตรวจบัญชีในกองทุนหมู่บ้านอื่นจำนวน 9 กองทุน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรับรู้สภาพของกองทุนหมู่บ้านกว้างขวางขึ้น จึงได้พบทวนบทเรียนจากประสบการณ์ตรง และสรุปบทเรียน ได้ดังนี้

1. การจัดตั้งและเรียนรู้การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน (พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2547)

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักร่วมกันจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้นในกรณีที่พื้นที่นั้นมีเขตการปกครองหมู่บ้าน ส่วนกรณีพื้นที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และเทศบาล ก็ตั้งเป็นกองทุนชุมชนเมือง

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านชุมชนเมืองเริ่มต้นด้วยการจัดประชุมชาวบ้าน หรือที่เรียกว่า “ประชาคมหมู่บ้าน” โดยมีองค์ประชุมเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ที่หัวหน้าครัวเรือนมอบหมายเข้าประชุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของครัวเรือนทั้งหมด เพื่อขอมติให้มีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านไปทำหน้าที่ จัดทำระเบียบข้อบังคับ รับสมัครสมาชิก ระดมทุนจากการเรียกเก็บค่าหุ้นและรับฝากเงินในรูปแบบสัจจะออมทรัพย์ จัดทำคำขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้าน และเปิดบัญชีเงินฝาก

กับธนาคาร เพื่อรอรับเงินจัดสรร 1 ล้านบาทจากรัฐบาล

ระยะนี้ หน่วยงานภาครัฐได้เร่งรัดการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล จำนวนกองทุนหมู่บ้านที่เกิดขึ้นเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน ระยะนี้จึงมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านจำนวนมาก แม่นวชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจหลักการและวิธีการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านก็ตาม กรณีหมู่บ้านใดไม่ประสงค์จะตั้งกองทุนหมู่บ้านก็จะถูกเกี่ยวเงินจนมีการตั้งกองทุนหมู่บ้านในใจงัด ดังนั้น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านชุดแรก จึงเป็นกรรมการโดยไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อน อยากจะปฏิเสธก็ทำไม่ได้ เพราะเกรงใจผู้ปกครองท้องถิ่นและข้าราชการผู้ดำเนินการจัดตั้งกองทุน

การดำเนินงานระยะแรก เกิดขึ้นด้วยจิตอาสา คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องการจัดการการเงิน บางคนไม่คุ้นกับการทำงานเป็นระบบ ระเบียบและข้อตกลงต่างๆ ทำให้เกิดความยุ่งยาก ข้อกำหนดบางเรื่องก็เป็นการยากต่อการปฏิบัติ แต่การดำเนินงานระยะแรกก็ผ่านไปด้วยดีกองทุนส่วนใหญ่ได้รับการจัดสรรเงิน 1 ล้านบาท จากนั้นก็ถูกเร่งรัดให้จ่ายเงินกู้แก่สมาชิก ตัวเลขการกู้เงินคือความสำเร็จของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่อาศัยบ้านประธานเป็นที่ทำการ คณะกรรมการต้องจัดหาอุปกรณ์เครื่องเขียนในการดำเนินงานมีการทำบัญชีแบบง่ายๆ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านโดยไม่มีแบบมาตรฐานเป็นตัวอย่างแต่ประการใดรูปแบบการทำงานของกองทุนหมู่บ้านจึงมีความหลากหลาย และมีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่เข้าใจปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

พ.ศ. 2545 สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติได้จัดทำคู่มือการทำบัญชีและรายงานสำหรับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และจัดอบรมให้ความรู้แก่กองทุนหมู่บ้านเพื่อให้กองทุนหมู่บ้านจัดทำบัญชีแบบมาตรฐานเดียวกัน อย่างไรก็ตามผู้เขียนพบว่า กองทุนหมู่บ้านที่ผู้เขียนตรวจบัญชีไม่มีกองทุนหมู่บ้านใดทำบัญชีตามคู่มือดังกล่าว บทเรียนจากกองทุนหมู่บ้านในระยะแรกสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 การเร่งจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านโดยชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจ ทำให้สร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้านและสำนึกในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านสำเร็จได้ยากสังเกตได้จากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นคนหน้าเดิม สมาชิกคนอื่นๆ ไม่ประสงค์จะเป็นกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากขาดสำนึกความเป็นเจ้าของ และเกรงว่าจะเป็นภาระ

1.2 กองทุนหมู่บ้านที่ดี เกิดจากปัจจัยภายในที่มีประธานที่เสียสละและซื่อสัตย์สุจริตและมีผู้จัดทำเอกสารและบัญชีที่มีจิตสาธารณะซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนมีงานประจำใช้เวลาเลิกงานและวันหยุดทำงานให้กองทุนหมู่บ้าน

1.3 กระบวนการพัฒนากองทุนหมู่บ้านเน้นรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนแบบมาตรฐานมากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

1.4 จุดเด่นของกองทุนหมู่บ้านคือการทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นจากการได้พบปะกันเป็นประจำ บางกองทุนหมู่บ้านมีการสร้างกิจกรรมต่อยอดจากกองทุนหมู่บ้าน เช่น การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก

2. การปรับระบบบัญชีเพื่อจดทะเบียนนิติบุคคล (พ.ศ. 2548 - พ.ศ. 2551)

ระยะนี้ กองทุนหมู่บ้านถูกบังคับโดยกฎหมายให้ปรับรูปแบบและวิธีการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ. 2547 ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม 2547 เป็นต้นไป และมีบทบัญญัติให้กองทุนหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นแล้วต้องขอจดทะเบียนยกฐานะเป็นนิติบุคคลภายใน 3 ปีนับแต่วันพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

การขอจดทะเบียนกองทุนหมู่บ้านเป็นนิติบุคคล กองทุนหมู่บ้านต้องจัดทำงบการเงินของปีที่ผ่านมาพร้อมรายละเอียด ประกอบการขอจดทะเบียนนิติบุคคล จึงต้องทำบัญชีตามแบบที่กำหนดแทนการทำบัญชีแบบง่าย ๆ ตามที่ชาวบ้านเข้าใจ โดยมีเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด เป็นกลไกเร่งรัดติดตามการจดทะเบียนนิติบุคคล

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลมีบทบาทสำคัญในการเร่งรัดการจดทะเบียนนิติบุคคล โดยที่สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546, หน้า 23 - 27) ได้คาดหวังให้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลมีบทบาท ต่อไปนี้

2.1 เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุน ได้แก่ การเรียนรู้การทำบัญชีตามแบบที่กำหนด การวิเคราะห์โครงการกู้ยืมเงินของสมาชิก การติดตามการใช้เงินกู้ และการทำโครงการกู้ยืมเงินจากธนาคารไปเพิ่มทุน

2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิกเพื่อสร้างกลุ่มอาชีพ และทำบัญชีครัวเรือน

2.3 เรียนรู้เทคนิคการทำงาน ได้แก่

การจัดเวทีสาธารณะ การวางแผนแบบมีส่วนร่วม
อย่างสร้างสรรค์ และเทคนิคการรวมทุนอย่าง
สร้างสรรค์

2.4 การเสริมสร้างระบบสวัสดิการ

ชุมชน

บทเรียนของกองทุนหมู่บ้านในระยะนี้
คือการจัดทำงบการเงินเพื่อประกอบงบการเงิน
ทะเบียนนิติบุคคล แต่ในทางปฏิบัติยังคงมุ่งเน้น
จำนวนกองทุนหมู่บ้านที่จดทะเบียนนิติบุคคล
เป็นเป้าหมายสำคัญ กองทุนหมู่บ้านจัดทำงบดุล
เพื่อขอจดทะเบียนนิติบุคคลสำเร็จ แต่หากตรวจ-
สอบในรายละเอียดจะพบว่างบดุลของกองทุน
หมู่บ้านจำนวนมากไม่ตรงกับทะเบียนคุมและ
รายละเอียดประกอบงบดุล ทำให้เกิดภาพความ
สำเร็จของกองทุนหมู่บ้าน ที่ส่วนใหญ่สามารถ
จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ส่วนเครือข่ายกองทุน
หมู่บ้านที่ดั่งขึ้นมีบทบาทในการเร่งรัดการจด
ทะเบียนเป็นนิติบุคคล มากกว่าบทบาทในการจัด
กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างกระบวนการมี
ส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ กองทุนหมู่บ้านยังต้องจัดสรร
กำไรไปสนับสนุนกิจการของเครือข่ายกองทุน
ระดับตำบล และระดับอำเภออีกด้วย

3. การพัฒนากองทุนหมู่บ้านสู่ระบบ บริหารจัดการที่ดี (พ.ศ. 2552 เป็นต้นไป)

ตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.
2547 กำหนดให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
และชุมชนเมืองแห่งชาติแต่งตั้งผู้ตรวจสอบ เพื่อ
ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารจัดการ
กองทุนบ้านและการดำเนินการของคณะกรรมการ
กองทุนหมู่บ้านได้ตามที่เห็นสมควร และให้

ผู้ตรวจสอบจัดส่งผลประกอบการและงบการเงิน
พร้อมแสดงความเห็นส่งให้สำนักงานกองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติภายในหกสิบวัน
นับแต่วันสิ้นปีบัญชี

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
และชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและ
บริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
พ.ศ. 2551 ข้อ 46 และข้อ 47 ได้บัญญัติ
เกี่ยวกับการทำและตรวจสอบบัญชี ไว้โดยสรุปว่า
คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านต้องจัดทำบัญชี
กองทุนหมู่บ้านตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่
คณะกรรมการกำหนด จัดทำรายการรับและ
จ่ายเงินแจ้งให้สมาชิกทราบอย่างน้อยเดือนละครั้ง
และสรุปผลการดำเนินงานประจำปีรายงานต่อ
คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
แห่งชาติอย่างน้อยปีละครั้ง โดยให้มีการตรวจสอบ
ภายใน และจัดทำงบการเงินพร้อมรายละเอียด
ประกอบ ตามรูปแบบมาตรฐานส่งให้ผู้ตรวจสอบ
บัญชีภายในระยะเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่
วันสิ้นปีบัญชีของทุกปี

พ.ศ. 2551 สำนักงานกองทุนหมู่บ้าน
และชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้จัดทำระบบการบัญชี
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้กองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมืองจัดทำบัญชีรูปแบบมาตรฐาน
เดียวกันทั้งประเทศ

พ.ศ. 2553 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
แห่งชาติ ได้จัดทำคู่มือการตรวจบัญชีกองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติ
งานตรวจสอบบัญชีสำหรับผู้สอบบัญชีกองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐาน
ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

แห่งชาติกำหนด

จากการตรวจสอบบัญชีและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกรรมการกองทุนหมู่บ้านต่าง ๆ พบว่าไม่มีกองทุนหมู่บ้านใดทำบัญชีตามแบบที่กำหนด หากมีการเร่งรัดด้านเอกสารและการทำบัญชีโดยไม่คำนึงถึงสภาพและปรัชญาของกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านก็มีแนวโน้มการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเงิน มากกว่าการสร้างการแข่งขันทางสังคม กองทุนหมู่บ้านในอนาคตจะคำนึงถึงผลกำไร และมีการปรับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ให้สูงขึ้น

ฝ่ายกำกับดูแลกองทุนหมู่บ้านเน้นการพัฒนาสู่มาตรฐานควบระบบควบคุมภายในและระบบบัญชีมาตรฐาน แต่กองทุนหมู่บ้านยังไม่มีความพร้อมในการดำเนินการดังกล่าว โดยฝ่ายกองทุนหมู่บ้านและฝ่ายกำกับดูแลไม่มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน การขับเคลื่อนงานกองทุนยังคงใช้ระบบสั่งการจากบนสู่ล่าง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีความกังวลต่อการจัดการหนี้ค้างชำระที่มีเพิ่มขึ้นมากกว่าการจัดทำเอกสารและบัญชี สิ่งที่น่าเสียดายอีกประการหนึ่งคือ มีกองทุนหมู่บ้านบางแห่งคิดค้นวิธีทำบัญชี ที่เข้าใจง่ายเป็นที่ยอมรับของคนทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน แต่มิได้ถูกนำไปบูรณาการกับระบบบัญชีที่ฝ่ายราชการเป็นผู้กำหนด

ขอมูลสถิติความระหว่างกองทุนหมู่บ้านกับผู้ปฏิบัติงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาตินำเสนอว่ามีเพียงเล็กน้อยนั้น ในความเป็นจริงปัญหาการไม่ชำระคืนเงินกู้ยังเป็นปัญหาใหญ่ของกองทุนหมู่บ้านเกือบทุกกองทุน แต่สาเหตุที่กองทุนหมู่บ้านไม่ดำเนินคดีกับสมาชิกที่ไม่ชำระหนี้เพราะตระหนักดีว่า การดำเนินคดีกับ

ผู้กู้เป็นความยุ่งยาก มีหลายขั้นตอนตั้งแต่เริ่มฟ้องจนถึงการบังคับคดี นอกจากจะทำให้กองทุนหมู่บ้านเสียค่าใช้จ่ายและคณะกรรมการต้องเสียเวลาแล้ว ยังไม่สามารถบังคับเอาเงินคืนจากลูกหนี้ได้อีกด้วย

สรุปบทเรียนจากกองทุนหมู่บ้าน

3.1 การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านประสบความสำเร็จเชิงปริมาณ มีกองทุนหมู่บ้านเกิดขึ้นจำนวนมาก แม้ว่าชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ

3.2 การพัฒนากองทุนหมู่บ้านใช้วิธีฝึกอบรม แบบบรรยายและฝึกปฏิบัติเล็กน้อย ขาดการติดตามแนะนำ ขาดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง

3.3 เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านมีบทบาทนำข้อสั่งการจากหน่วยเหนือมาให้กองทุนหมู่บ้านปฏิบัติ มากกว่าการทำหน้าที่เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน องค์ประกอบของเครือข่ายตั้งมาจากประธานกองทุนหมู่บ้านซึ่งมีบุคลิกของผู้ปกครองท้องถิ่นและนักการเมืองท้องถิ่น มากกว่าการเป็นวิทยากรกระบวนการ

3.4 กองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเงินแบบมาตรฐานสากล โดยคำนึงถึงผลกำไรมากกว่าการสร้างการแข่งขันของชุมชน ตามปรัชญาหรือหลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ 5 ข้อที่ได้กำหนดไว้

3.5 กองทุนหมู่บ้านยังเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ หากมีวิทยากรกระบวนการกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

บทเรียนของกองทุนหมู่บ้านเน้นมะกอกนอก ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในชุมชน มีการต่อยอดทำกิจกรรมอื่น เช่น ชมรมเอโรบิค การจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัว และมีการเชื่อมเครือข่ายภายในตำบล จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมู่บ้านในตำบลเป็นประจำทุกเดือน แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เริ่มต้นจากกองทุนหมู่บ้าน แล้วเชื่อมโยงเครือข่ายผู้นำหมู่บ้านด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว มิได้เกิดจากบทบาทหรือได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลแต่อย่างใด

กองทุนหมู่บ้านกับการพัฒนาการเมือง

1. แผนพัฒนาการเมืองและการนำสู่การปฏิบัติ

ประเทศไทยมีการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย มาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และกำลังประสบปัญหาผู้แทนที่ประชาชนเลือกเข้าไปใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม กลับใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง จนขัดต่อประโยชน์ส่วนรวม ขณะที่ประชาชนเจ้าของอำนาจใช้อำนาจของตนเฉพาะการลงคะแนนเลือกตั้งเท่านั้น ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนขาดจิตสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของตนเอง

ปัญหาดังกล่าว ทำให้มีการปฏิรูปการเมือง และมีการจัดทำแผนพัฒนาการเมืองขึ้น ซึ่งสภาพพัฒนาการเมือง (2552, หน้า 21 - 22) กล่าวว่า วิกฤตการพัฒนาการเมืองที่ผ่านมายังไม่สัมฤทธิ์ผล เนื่องจากไม่คำนึงถึงปัญหาพื้นฐานเชิงโครงสร้าง ซึ่งได้แก่ ปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน

และปัญหาระบบอุปถัมภ์ ผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาไปตกอยู่กับนายทุนและชนชั้นกลาง ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องแบกรับภาระจากการพัฒนา ทำให้ปัญหาหนี้สินและความยากจนยังคงมีอยู่ แม้ว่าได้มีนโยบายการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร กองทุนหมู่บ้าน 30 บาท รักษาทุกโรค และความช่วยเหลือของรัฐในรูปแบบอื่นๆ ก็เป็นเพียงการชดเชยความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ และทำให้เกษตรกรและกรรมกรสามารถยังชีพอยู่ได้และมีลูกหลานไปไหลเข้าสู่กระบวนการทุจริตทางเศรษฐกิจต่อไป การพัฒนาการเมืองจึงต้องดำเนินคู่ไปกับการแก้ปัญหาพื้นฐานเชิงโครงสร้างด้วย

ผู้เขียนได้เข้าร่วมประชุมทางไกลผ่านจอภาพ (Teleconference) เรื่อง “การนำแผนพัฒนาการเมืองสู่การปฏิบัติ” เพื่อเผยแพร่ทำความเข้าใจสาระสำคัญของแผนพัฒนาการเมือง และประสานงานการนำแผนสู่การปฏิบัติ ในวันพุธที่ 28 เมษายน 2553 ณ ศาลากลางจังหวัดชลบุรี จึงสรุปสาระสำคัญจากการประชุมได้ ดังต่อไปนี้

1.1 แผนพัฒนาการเมืองมียุทธศาสตร์ 6 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 คุณธรรม และจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ธรรมนูญีบาลและการบริหาร

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ความมั่นคง การจัดการ

ความขัดแย้ง และการสร้างสังคมสมานฉันท์
ยุทธศาสตร์ที่ 6 การกระจายอำนาจ และ
การสร้างความเป็นธรรมในการบริหารทรัพยากร

1.2 การนำแผนพัฒนาการเมืองสู่การปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาชน โดยตรงคือยุทธศาสตร์ที่ 1 และ 2 ซึ่งสามารถขับเคลื่อนแผนได้โดยการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องของชุมชนภายในชุมชนหมู่บ้าน มีการร่วมกันเสนอปัญหาความต้องการของชุมชนอย่างทั่วถึง แล้วเชื่อมโยงสู่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นข้อเสนอนโยบายสาธารณะในที่สุด โดยการเสนอให้ใช้ โครงการสร้างสำนักพลเมือง (Project Citizen) เป็นเครื่องมือในการทำงาน

1.3 โครงการสร้างสำนักพลเมือง (Project Citizen) มี 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การระบุปัญหา นโยบายสาธารณะในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกปัญหาเพื่อแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูลของปัญหา

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาแฟ้มผลงาน

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอผลงานเพื่อประชาพิจารณ์

ขั้นตอนที่ 6 การสะท้อนบทเรียนการเรียนรู้

1.4 สภาพพัฒนาการเมืองขอความร่วมมือจากจังหวัดต่างๆ พิจารณานำแผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปฏิบัติ แต่จังหวัดชลบุรียังหาข้อสรุปไม่ได้ว่าองค์กรใดจะเป็นเจ้าภาพในการนำแผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปฏิบัติ

2. การใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นเครื่องมือพัฒนาการเมือง

ข้อเสนอในการนำแผนพัฒนาการเมืองสู่การปฏิบัติดังกล่าว มีความสอดคล้องกับ ปรัชญา

กองทุนหมู่บ้านและบทบาทของเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลที่นำเสนอไว้ในตอนต้น

ดังนั้น หากมีการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเมืองโดยใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นเครื่องมือ น่าจะมีประสิทธิภาพกว่าการสร้างองค์กรชาวบ้านขึ้นมาใหม่ สภาพพัฒนาการเมืองจึงควรใช้กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ในการส่งเสริมให้กองทุนหมู่บ้านที่สมัครใจ (ไม่ใช่วิธีบังคับให้ดำเนินการทุกกองทุน) ขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเมือง แม้ว่าจะมีกองทุนหมู่บ้านสมัครเข้าร่วมดำเนินการจำนวนน้อยก็เริ่มต้นจากน้อย เมื่อประสบความสำเร็จเกิดพื้นที่รูปธรรมของการเมืองภาคพลเมืองแล้ว จึงขยายผลต่อไป ดังนี้

2.1 ใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลให้เป็นองค์กรขับเคลื่อนการพัฒนาการเมืองด้วยกองทุนหมู่บ้านยังมีจุดเด่นที่เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นที่รวมของแกนนำชุมชน มีทุนสำหรับทำกิจกรรมของตนเอง และใคร่ร่วมกันเป็นเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลที่ได้ผ่านการเรียนรู้เทคนิคการทำงาน ได้แก่ การจัดเวทีสาธารณะ การวางแผนแบบมีส่วนร่วม และระบบการบริหารจัดการที่ดี ดังนั้น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลบางตำบลจึงมีศักยภาพในการดำเนินโครงการสร้างสำนักพลเมืองตามข้อเสนอในการนำแผนพัฒนาการเมืองไปสู่การปฏิบัติ

2.2 เสริมศักยภาพเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล โดยการให้เรียนรู้เทคนิคของโครงการสร้างสำนักพลเมือง 6 ขั้นตอน ซึ่งควรเน้นขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูลของปัญหา และขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาแฟ้มผลงาน ส่วนขั้นตอนอื่นๆ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล

มีประสบการณ์เดิมอยู่บ้างแล้ว

2.3 เป้าหมายพื้นที่ ในปีแรกสมควรกำหนดพื้นที่นำร่องจังหวัดละ 5 ตำบล เพื่อหวังผลเชิงคุณภาพ และสร้างตำบลต้นแบบ โดยคัดเลือกจากความเข้าใจและสมัครใจ อาจมีตำบลนำร่องน้อยกว่าจังหวัดละ 5 ตำบล ก็ได้

2.4 จัดตั้งเครือข่ายพัฒนาการเมืองระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง โดยสนับสนุนให้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล (ตำบลนำรวม) รวมกันเป็นเครือข่ายพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองระดับจังหวัด และใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นฐานการขับเคลื่อนการเมืองภาคพลเมืองต่อไป

2.5 หน่วยงานสนับสนุน ประกอบด้วย สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง กรมการพัฒนาชุมชน และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยที่หน่วยงานดังกล่าวมีภาระหน้าที่โดยตรงอยู่แล้ว

2.6 งบประมาณ ใช้งบประมาณจากกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรืออาจใช้งบประมาณพิเศษ เช่น งบประมาณไทยเข้มแข็ง

2.7 การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ตรงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมือง คือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยหวังผลให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตและจัดการชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง ส่วนการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเมือง ก็มุ่งสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม การใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบลที่เกิดจากการ

รวมตัวของกองทุนหมู่บ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเมืองโดยใช้กระบวนการสร้างสำนักพลเมือง 6 ขั้นตอน จึงเป็นการต่อยอดพัฒนาคนระดับรากหญ้าให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนรับคำสั่งเป็นชุมชนกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง และหากมีการพัฒนาต่อไปอีก อาจเกิดการรวมตัวกันเป็นประชาสังคมผลักดันให้มีการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายถึงการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้จากโครงการสร้างสำนักพลเมืองยังจะมีผลต่อการปรับวิถีคิดของกองทุนหมู่บ้านให้พัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันพัฒนาชุมชน แทนการมุ่งหารายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้และการมุ่งจะเป็นสถาบันการเงินในชุมชนเพียงด้านเดียว จึงเป็นการบรรลุเป้าหมายร่วมกันทั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และการพัฒนาการเมือง

ท้ายนี้ ผู้เขียนหวังว่าการพัฒนาใดๆ ในหมู่บ้าน จะไม่มีการสร้างองค์กรประชาชนขึ้นมาใหม่ เพื่อขับเคลื่อนงานของหน่วยงานที่เขาไปดำเนินการอีก เพราะภายในหมู่บ้านมีผู้นำไม่กี่คนที่มิจิตสาธารณะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา ทำให้ผู้นำในหมู่บ้านแต่ละคนมีตำแหน่งหรือเป็นกรรมการหลายองค์กร หรือที่กล่าวกันว่า “สวมหมวกหลายใบ” จนไม่อาจจำได้ว่าตนมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง เกิดวิธีการพัฒนาแบบจะให้ทำอะไรก็สั่งมา ไม่มีการสร้างวิถีคิดเชิงยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนแผนพัฒนาการเมืองผ่านกองทุนหมู่บ้าน จะเป็นโอกาสในการสร้างวิทยากรกระบวนการระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการสร้าง

ประชากรปไ้โดยพื้นฐานจากชุมชนที่เป็นหน่วยย่อย
ของสังคม โดยใ้กองทุนหมู่บ้านอันเป็นเครื่องมือ

ที่ผ่านการพัฒนาด้วยงบประมาณแผ่นดินมาแล้ว
ในระดับหนึ่ง

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2553). คู่มือการตรวจบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์และสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (ม.ป.ป.). โครงการสร้างสำนึกพลเมือง (โดยการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน). เอกสารสำหรับใช้ในโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการส่งเสริมศักยภาพในการจัดทำโครงการ ของกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง. สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2551). คู่มือบัญชีสำหรับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.
- _____. (2553). “กองทุนหมู่บ้าน” เดิบั้โดย่างมั้นคง พิสูจน์รากหญ้ามี่วินัย - คุณธรรม [ออนไลน์]. วันที่ค้นข้อมูล 7 เมษายน 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.villagefund.or.th/pageconfig/viewcontent/viewcontent1.asp?pageid=471&di>
- _____. (ม.ป.ป.). พระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 และระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2545). คู่มือการจัดทำบัญชีและรายงานสำหรับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ : สหมิตร พรินต์ติ้ง.
- _____. (2546). คู่มือการดำเนินงานสำหรับผู้สนับสนุน เพื่อเตรียมการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระยะที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งของกองทุน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง. (2552). แผนพัฒนาการเมือง สภาพัฒนาการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง.

